

DOI: <https://doi.org/10.36719/2706-6185/22/121-128>

Əli Nəsirli
Azərbaycan Texniki Universiteti
magistrant
ali.nesirli.99@gmail.com

BANKLARIN TAKSİT KARTLARI ÜZRƏ STATİSTİK VƏ ANALİTİK ANALİZİ, TAKSİT KART MÜŞTƏRİLƏRİ HAQQINDA MƏLUMATLARIN MÜXTƏLİF MEYARLAR ÜZRƏ TƏHLİLİNİN APARILMASI

Xülasə

Taksit Kartları - plastik kartlar ilə hesablaşma zamanı ödənişi bərabər hissələrlə həyata keçirməyə imkan verən sistemin şərti adıdır. Azərbaycan bankları 2012-ci ildən etibarən taksit kartları sistemini tətbiq etməyə başlayıblar. Taksit kartları kredit kartlarının alt qrupuna aiddir. Bu kartları standart kredit kartlarından fərqli edən əsas xüsusiyyət məhsulların satış məbləği üzrə hissəli alış-veriş imkanının olmasıdır.

Təcrübələr göstərir ki, taksit kartlarının müştəri tərəfindən bəyənilməsinin əsas səbəbləri istədikləri məhsulları anında əldə edə bilmələri, hər hansı vəsaitə ehtiyacları olduqda isə asanlıqla nağdlaşdırma əməliyyatları icra etmələri və s. nümunə kimi qeyd edə bilərik. Hazırda banklar tərəfindən təklif edilən taksit kartlar aşağıdakılardır:

- Birbank – Kapital Bank;
- Albali Plus - Unibank;
- Worldcard - Yapikredi Bank;
- Bolkart – Bank of Baku;
- Paykart - Bank Respublika;
- Smile Card - Express Bank;
- Maxi Card - NBC Bank;

Açar sözlər: emitent, CSR, respondent, metodologiya, törəmə.

Ali Nasirli
Azerbaijan Technical University
master student
ali.nesirli.99@gmail.com

Statistical and analytical analysis of banks' installment cards, analysis of information about installment card customers according to various criteria

Abstract

Installment Cards - is the conventional name of the system that allows you to pay in equal installments when settling with plastic cards. Azerbaijani banks have started using the system of installment cards since 2012.

Installment cards belong to the subgroup of credit cards. The main feature that makes these cards different from standard credit cards is the possibility of partial purchase of products based on the sales amount. Experience shows that the main reasons why installment cards are liked by customers are that they can get the products they want instantly, and when they need any funds, they can easily perform cashing operations, etc. we can mention as an example. Currently, installment cards offered by banks are:

- Birbank - Kapital Bank;
- Albali Plus - Unibank;
- Worldcard - Yapikredi Bank;
- Bolkart - Bank of Baku;

- Paykart - Bank Respublika;
- Smile Card - Express Bank;
- Maxi Card - NBC Bank;

Keywords: issuer, CSR, respondent, methodology, derivative.

Giriş

Taksit kartlarından aşağıdakı 3 növ əməliyyatları həyata keçirmək mümkündür:

- ATM vasitəsilə nağdlaşdırma;
- POS-terminla vasitəsilə edilən birdəfəlik ödənişlər;
- Taksit (hissəli) əməliyyatları;

Qeyd: Taksit kartından digər karta köçürmə (card to card) ATM vasitəsilə nağdlaşdırma ilə eyni sayılır və əməliyyat üzrə nağdlaşdırma zamanı tutulan komisiya müştəridən çıxılır (1).

İndi isə, müvafiq taksit kartlarından yuxarıda qeyd edilmiş əməliyyatlar həyata keçirildiyi zaman nə baş verdiyinə nəzər salaq.

ATM vasitəsilə nağdlaşdırma:

Taksit kartlardan adətən özlərinin alış-veriş funksiyalarını qabartdığı üçün nağdlaşma əməliyyatları zamanı demək olar ki, sərfəli deyil. Müqayisə üçün bildirmək istərdik ki, hazırda bazarda təklif edilən standart kredit kartlarının əksəriyyətində nağd əməliyyatlar zamanı müştəriyə güzəşt müddəti (grace period) təqdim edilsə də, bir çox taksit kartlarında qeyd edilən funksiya mövcud deyil. Taksit kartlarından nağdlaşdırma əməliyyatı edilən zaman, müştəri məhsulun tariflərinə uyğun olaraq nağdlaşdırma komissiyası ödəyir, həmçinin nağdlaşdırılan məbləğə kartın növündən asılı olaraq müvafiq illik faiz dərəcəsi ilə gündəlik əsasda faiz hesablanır. Taksit kartlardan ATM vasitəsilə nağdlaşma komissiyası 1% – 2% arası, illik faiz dərəcəsi isə 25%-30% arası dəyişir. Minimal ödəniş tələbinə gəldikdə isə, müştəridən növbəti ödəniş vaxtında nağdlaşdırılan vəsaitə hesablanmış faiz məbləği ilə yanaşı bəzi kartlarda əsas borcun da bir hissəsi ödəniş kimi tələb edilir (2).

POS-terminla vasitəsilə edilən birdəfəlik ödənişlər:

Birdəfəlik ödənişlər dedikdə ticarət məntəqələrində və ya online şəkildə məhsul və xidmətlərin dəyərinin ödənilməsi başa düşülür. Paykart, Smile Card və Maxi Card istisna olmaqla digər bütün taksit kartlarında birdəfəlik ödənişlər üzrə güzəşt müddəti vardır. Yəni müştərilər aldıkları məhsul və ya xidmətin dəyərini növbəti ödəniş tarixinin son gününədək əlavə faiz ödəmədən banka geri qaytara bilərlər və qeyd etmək istərdik ki, bu müddət bir çox banklarda 60 günədək hesablanır. Taksit kartları üzrə ödəniş tarixləri bəzi istisnaları nəzərə almasaq əsasən hər ayın 1 – 10 tarix aralığında təyin edilir. Birdəfəlik ödənişlərdən ən geniş yayılanlara misal olaraq, market ödənişlərini, yanacaqdoldurma məntəqələrində aparılan ödənişlər və ya internet üzərindən mal və xidmətlərin satın alınmasını nümunə kimi göstərə bilərik (3).

Taksit (hissəli) əməliyyatları:

Bu əməliyyatlar taksit kart dövryyəsinin böyük hissəsini təşkil etməklə yanaşı müştərilərin bu kartlara böyük maraq göstərməsinin əsas səbəbidir. Bankların əməkdaşlıq etdiyi satış nöqtələrində taksit kartlarla məhsulların dəyərinin hissə-hissə ödəmək mümkündür. Taksit ödənişləri də öz növbəsində 2 hissəyə ayrılır: faizli və faizsiz. Yəni bəzi ticarət məntəqələrində taksitli alış-veriş edən zaman məhsulun dəyərinin üzərinə taksit müddətindən asılı olaraq bank tərəfindən müəyyən faiz gəlinir, bəzilərdə isə məhsul nağd satış qiyməti ilə faizsiz taksitə bölünür. Hazırda bankların əksəriyyəti müştəri məmnuniyyətini qorumaq üçün faizsiz taksit ödənişləri prinsipindən istifadə edir və taksit üzrə faizləri partnyorlardan tuturlar.

Faizli taksit geniş yayılan satış nöqtələrinə əsasən elektronika mağazalarını, faizsiz satış nöqtələrinə isə parfumeriya, geyim mağazalarını misal göstərə bilərik. Lakin bəzi faizli taksit olan partnyorlarda da banklar faizsiz taksitlə bağlı müxtəlif kampaniyalar keçirir. Müqayisə üçün bildirmək istərdik ki, Paykart və Birbank taksit kartları əməkdaşlıq etdiyi partnyorlar ilə yalnız faizsiz taksit layihəsi ilə çalışır.

Bolkart, Albalı Plus, Worldcard kartlarında isə hazırda həm faizli, həm də faizsiz taksit layihələri mövcuddur. Smile Card və Maxi Card kartları ilə isə hazırda yalnız faizli taksitlə alış-veriş etmək

mümkündür. Çünki bu kartların partnyorlar ilə əməkdaşlıqları yoxdur, taksitləşmə bank tərəfindən həyata keçirilir və bütün hallarda istifadə olunan vəsaitin üzərinə komissiya (6% və ya 12%) əlavə edilir. Faizsiz taksit ilə alış-verişin ən geniş yayıldığı ticarət məntəqələrinə Adore və Sabina parfumeriya mağazalar şəbəkəsini, FLO ayaqqabı mağazalarını, Mybrands şəbəkəsinə daxil olan geyim mağazalarını və s. nümunə kimi göstərə bilərik (4).

Nəzərinizə çatdırmaq istərdik ki, bankların gündəlik tələbat krediti və istehlak krediti adı ilə müştərilərə təqdim etdiyi kredit məbləğlərini əldə etmək, müştərilərə onlardan tutulan faiz baxımından taksit kartları ilə ATM-dən nağdlaşdırma və ya card to card etməkdən daha sərfəlidir. Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi taksit kartları ilə nağdlaşdırma əməliyyatı edən zaman müştəridən anında 1% - 2% nağdlaşdırma komissiyası tutulur və illik faiz dərəcəsi 25% - 30% olmaqla hesablanır.

Lakin gündəlik tələbat kreditlərində ölkə üzrə kredit faizi 14.13 faizdir. Gündəlik tələbat kreditləri haqqında qeyd etmişkən, banklarda 2023-cü ilin ilk ayı üzrə nağd pul kreditinin şərtləri haqqında məlumatları təqdim etmək istərdik (5).

No	Bankın adı	Məbləğ AZN	Müddət	Faiz dərəcəsi	Komissiya
1	ABB	35 000-dək	60 ayadək	11.9%-dən başlayaraq	0%
2	Accessbank	500 - 40 000	6 -48 ay	13%-dən başlayaraq	0-1%
3	AFB Bank	300 - 30 000	3 - 48 ay	13,99%	0%-dən
4	Azərbaycan Sənaye Bankı	500 - 20 000	36 ay	15-21%	1%
5	Azər-Türk bank	300 - 30 000	3-48 ay	12.5%-15%	0%
6	Bank Avrasiya	100 000-dək	60 ay	15%-dən başlayaraq	1%
7	Bank of Baku	30 000-dək	3-59 ay	12.5%-dən başlayaraq	1%-dən
8	Bank BTB	30 000-dək	48 ayadək	12.99%-dən başlayaraq	0%-dən
9	Bank Respublika	50 000-dək	48 ayadək	13%-dən başlayaraq	1%
10	Bank VTB	300 - 40 000	6-59 ay	12.99%-dən başlayaraq	0%
11	Expressbank	50 000-dək	60 ayadək	12%-dən başlayaraq	0%-dən
12	Xalqbank	150 000-dək	60 ayadək	12-16%	0.2%
13	Kapital Bank	30 000-dək	59 ayadək	15%-dən başlayaraq	0%
14	Naxçıvanbank	35 000-dək	48 ayadək	17%	1%
15	Yelo Bank	300 - 50 000	6 - 48 ay	13%-dən başlayaraq	0 - 2%
16	Paşa Bank	-	48 ayadək	21-29%	1%
17	Rabitəbank	30 000-dək	48 ayadək	12%-dən başlayaraq	0%
18	Turanbank	500-dən başlayaraq	48 ay	12.5%-dən başlayaraq	0-2%
19	Unibank	300 - 30 000	60 ayadək	16%-dən başlayaraq	1-3-5%
20	Yapı Kredi Bank	300-dən başlayaraq	59 ayadək	12%-dən başlayaraq	1.65%
21	Ziraat Bank	250 000-dək	48 ayadək	16%-dən başlayaraq	1%

Statistikaya nəzər salsaq 2022-ci ildə 24 bank xalis mənfəət və 1 bank isə zərər etmişdir. 2022-ci ildə banklar 914.5 mln. manat xalis mənfəət, 1 mlrd. 371.4 mln. manat məbləğində əməliyyat qazancı əldə etmişlər. 2021-ci ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə bankların xalis və əməliyyat üzrə qazancları müvafiq olaraq 50% və 45% artıb.

Kommersiya banklarından ən böyük xalis qazanc (mənfəət) “Kapital Bank” ASC-yə məxsusdur. Ölkənin ən böyük xidmət şəbəkəsinə sahib olan bank hesabat ilində 308 mln. manatlıq xalis mənfəət əldə edib. İkinci sırada 254 mln. manatla ABB və üçüncü sırada isə 149 mln. manatla “PAŞA Bank” ASC – dir (6).

No	Bank	Xalis mənfəət
1	Kapital Bank	308,047,000
2	ABB	254,379,520
3	Paşa Bank	149,394,000
4	Bank of Baku	36,865,803
5	Xalq Bank	27,215,190
6	Bank Respublika	26,652,017

7	Access Bank	15,037,000
8	Naxçıvanbank	13,053,920
9	Expressbank	12,400,000
10	Bank VTB Azərbaycan	11,904,000
11	Rabitəbank	11,181,030
12	Azər Türk Bank	11,020,000
13	AFB Bank	10,884,050
14	Ziraat Bank Azərbaycan	7,559,400
15	Premium Bank	5,446,000
16	Azərbaycan Sənaye Bankı	5,285,910
17	Yelo Bank	5,228,510
18	Turan Bank	1,924,000
19	Bank Melli İran. Bakı filialı	1,866,822
20	Bank Avrasiya	1,815,340
21	Yapı Kredi Bank Azərbaycan	1,153,360
22	Unibank	556,634
23	Günay Bank	490,370
24	Muğan Bank	56,650
25	Bank BTB	-4,974,771

2022-ci ildə bankların maliyyə göstəriciləri aşağıdakı kimidir (7):

Banklar		Məbləğ: aktivlər üzrə 4 rüb 2022 manatla
	ABB	14 038 886 300
	AccessBank	1 168 855 000
	AFB Bank	282 381 450
	ASB	110 059 440
	Azər-Türk Bank	965 157 000
	Bank Avrasiya	224 268 270
	Bank BTB	374 199 985
	Bank of Baku	701 231 562
	Bank Respublika	1 584 857 154
0	Expressbank	436 956 000
1	Günay Bank	281 317 820
2	Kapital Bank	7 822 164 000
3	Melli İran Bankı Bakı filialı	96 620 561
4	MuğanBank	799 338 200
5	Naxçıvanbank	346 462 800
6	Pakistan Milli Bankı - Bakı filialı	0
7	Paşa Bank	8 519 814 000

8	Premium Bank	692 202 000
9	Rabitəbank	954 989 602
0	TuranBank	820 821 000
1	Unibank	1 440 643 837
2	VTB Azərbaycan	238 493 000
3	Xalq Bank	2 685 070 710
4	Yapı Kredi Bank	481 927 720
5	Yelo Bank	821 535 550
6	Ziraat Bank Azərbaycan	528 899 300

Bildiyiniz kimi taksit ödənişləri və o cümlədən birdəfəlik ödənişlər bankların partnyorları təmin etdiyi POS-terminallardan keçir. POS-terminal (ing. Point of Sale – satış nöqtəsi) – bank kartları ilə keçən ödənişləri qəbul edən cihazdır. Daha sadə desək, POS-terminal ödənişi nağdsız şəkildə icra etməyə imkan verir (buna ekvayrinq deyilir). Söhbət həm tam ölçülü kassa aparatlarından, həm də smartfon riderlərindən gedir. Bu cür terminallar ən çox hipermarketlərdə, kiçik ərzaq mağazalarında, eləcə də restoran və ya kafelərdə quraşdırılır. Ənənəvi kassadan fərqli olaraq, POS-terminallar satışların sayını izləyə, tranzaksiyalar üzrə bir sıra xidmətlərdən istifadə etmək və təhlil üçün əlavə məlumat toplaya bilirlər. Cihaz kassirlərin işini xeyli sürətləndirməklə yanaşı, onları növbələrdən və narazı müştərilərdən qoruyur (8).

POS-terminalların müasir modelləri müxtəlif ödəniş kartları (çip, maqnit zolaq, təmassız “PayPass” texnologiyası), NFC funksiyalı digər cihazları (smartfon, saat, üzük, stiker-kartı və s.) və Apple Pay - i dəstəkləyir.

Terminaldan əlavə, ödənişin keçməsi üçün satıcı əməliyyat məlumatlarını vergi orqanlarına mütləq ötürməlidir. Bu proses öz növbəsində fiskalizasiya adlanır. Bunun üçün terminallar hər bir əməliyyat haqqında məlumatı vergi orqanlarına ötürən kassa sistemləri ilə inteqrasiya olunmalıdır.

POS-terminalların işi haqqında bir sıra nüansları diqqətinizə çatdırmaq istərdik.

1. Ödəniş etmək üçün kart sahibi kartın növündən asılı olaraq onu ya terminalın içinə salır və kartın parametrləri bunu tələb edərsə, kassir sizdən PİN kodu daxil etməyinizi xahiş edir, ya da sadəcə yaxınlaşdırır. Məlumat üçün bildirmək istərdik ki, “Mərkəzi Bankın” tələbinə əsasən 99 manatdan yüksək ödənişlərdə POS-terminalda PİN kodu daxil etmək parametrləri mütləq əks olunmalıdır.

2. Aparat əməliyyatı haqqında ekvayrinq banka (terminalın qoşulduğu) və ödəniş sisteminə sorğu yönləndirir.

3. Cihaz alıcının hesabında pulun olub-olmadığını yoxlamaq üçün emitent banka (alıcının kartını buraxan kredit təşkilatına) sorğu yönləndirir və tələb olunan məbləği silmək üçün icazə istəyir.

4. Əgər ödəniş keçərsə, satıcı məhsulu, qəbzi və kartı alıcıya qaytarmalıdır. Əgər kartınızda kifayət qədər vəsait yoxdursa, bank əməliyyatı həyata keçirməkdən imtina edir və POS-terminalda 3 rəqəmdən ibarət xəta kodu əks olunur.

5. Çekin iki nüsxəsi çap olunur – biri kassada qalır, digəri müştəriyə verilməlidir. Alıcı həmçinin elektron çeki əldə etmək hüququna malikdir.

6. Ödəniş əməliyyat məlumatları prosessinq mərkəzinə göndərilir.

Qeyd edək ki, terminalın quraşdırılması həmişə sahibkarın öz istəyi ilə olmur – bəzi ölkələrin qanunvericiliyində POS-terminal almağa borclu olan biznes subyektlərinin kateqoriyası vardır. Bu kateqoriyaya illik dövriyyəsi müəyyən edilmiş həddi keçən bütün iri müəssisələr şamil edilir.

POS-terminalların növləri aşağıdakılardır:

- Mobil POS-terminal - daşına bilən POS-terminaldır, akkumulyator ilə işləyir. Bu cür terminalları pizza və ya başqa məhsul sifariş etdikdə kuryerlərin istifadə etdiyini görə bilərsiniz.

- Kassa POS-terminal (POS-terminal sistemi və ya stasionar sensorlu kassa) - kassirin iş yerində quraşdırılır. Bu cür terminallara istənilən böyük marketdə rast gələ bilərsiniz.

- Virtual POS-terminal – avadanlıqsız işləyən, avtomatik olaraq kartdan məbləğ çıxan terminaldır. Müştəri fərdi məlumatları daxil edir və veb-interfeys vasitəsilə əməliyyatı həyata keçirir. Bu informasiya bank və ya ödəniş xidməti tərəfindən yoxlanılır və kart hesabında kifayət qədər məbləğ olduqda əməliyyat uğurlu olur.

Ekvayrinq üçün nəzərdə tutulmuş adi POS-terminal onlayn-kassanı əvəz etmir, çünki o, fiskal çeklər vermir və tranzaksiya məlumatlarını vergi orqanlarına ötürmür (9).

POS-terminallar haqqında qeyd etmişkən bildirmək istərdik ki, Azərbaycanda mövcud olan POS-terminal növləri aşağıdakılardır:

a) Verifone X990

a) Verifone X680

a) PAX A920

a) Azsmart

Nəzərinizə çatdırmaq istərdim ki, taksit ödənişlərini və birdəfəlik ödənişləri həyata keçirmək üçün banklar partnyor mağazalarını eyni zamanda E-COM ID ilə təmin edirlər. Partnyorlarda öz növbəsində bankın onlara təqdim etdiyi identifikasiya nömrəsini və sertifikatları satış və s. məqsədləri üçün yaratdıqları sayt və tətbiqlərində istifadə edirlər. Təcrübələr sübut edir ki son 2 ildə Azərbaycanda və dünyada sayt üzərindən onlayn satışlar artmışdır. Buda öz növbəsində E-commerce ticarətinin inkişafına və ona olan tələbin artmasına səbəb olur.

Elektron ticarət nədir sualını aşağıdakı kimi cavablaya bilərik:

Hər hansı bir şirkət onlayn bir işə başlaya bilər, bununla birlikdə elektron ticarətdə uğurlu olmaq üçün istehlakçıların alış-veriş mərkəzlərində və ya mağazalarda onları tapmaqda çətinlik çəkdikləri bir məhsulu tapmaq yaxşıdır. Unutmaq olmaz ki, e-ticarət şirkətin saytına hədəf trafik gətirməyə və onun vasitəsilə müştəriləri cəlb etməyə kömək edən marketinq strategiyası tələb edir.

Nəticə

Məlumat üçün bildirmək istərdik ki, taksit kart bazarında Birbank kartları lider möqeyindədir. Belə ki, hazırda “Kapital Bank”-ın 400 000 –dən artıq taksit kart müştərisi mövcuddur və bankın ümumi taksit dövriyyəsi 300 milyon manatdan çoxdur. Azərbaycanda ümumi taksit dövriyyəsinin 366 milyon olduğunu nəzərə alsaq, Birbank taksit kartı ilə keçən dövriyyənin ümumi taksit bazarında payının 82% olduğunu müşahidə edə bilərik. Əlavə olaraq, Birbank kartları üzrə 2022-ci ilin sonu üçün ümumi olaraq dövriyyə (birdəfəlik və taksit ödənişləri) hədəfi 2 milyard manatdır və onlar bu rəqəmə çatıb.

Əlavə olaraq bildirmək istərdik ki, Azərbaycan banklarının TOP-10-luğuna yeni bank daxil edilib.

1 iyul 2021-ci il tarixində aktivlərinə görə ən böyük 10 bankların siyahısında yer alan “PremiumBank” 1 oktyabr tarixinə olan reytingdən kənara çıxıb. Bankı siyahıdan “Turan Bank” ASC

uzaqlaşdırıb. Belə ki, cari ilin ikinci rübündə 602.95 mln. manat aktivə sahib olan “Turan Bank” üçüncü rübün sonuna 671.28 mln. manatlıq aktivlə ölkənin 10 ən böyük bankından birinə çevrilib.

Ən böyük banka görə ilin ikinci rübünün sonu 7-ci yerdə olan Azərbaycan Sənaye Bankı ASC üç ay sonra 8-ci yerə düşmüşdür. Onun yerinə aktivlərində böyük artım edən “Rabitəbank” ASC yüksəlmişdir.

Bankın adı	Həcmi
ABB	9,431,896,990
Paşa Bank	6,068,042,000
Kapital Bank	5,916,038,000
Xalq Bank	2,221,242,120
Bank Respublika	1,194,327,560
Unibank	960,801,521
AccessBank	944,895,000
Rabitəbank	906,865,100
Azərbaycan Sənaye Bankı	866,645,730
Turan Bank	671,282,000

Ədəbiyyat

1. https://az.wikipedia.org/wiki/Taksit_kart%C4%B1
2. <https://banker.az/taksit-kartlar-nece-isleyir/>
3. <https://banker.az/az%C9%99rbaycanda-asagi-faizl%C9%99-nagd-pul-kredit-ver%C9%99n-banklar-siyahi/>
4. <https://banker.az/2022-ci-ild%C9%99-hansi-banklar-xalis-m%C9%99nf%C9%99%C9%99t-%C9%99ld%C9%99-edib-yenil%C9%99nir/>
5. <https://kredit.banker.az/ratings>
6. <https://banker.az/ensiklopedia/pos-terminal-n%C9%99dir/>
7. <https://www.actualidadecommerce.com/az/que-es-e-commerce/>
8. <https://www.kapitalbank.az/news/kapita-bank-ilsonu-gostericiler>
9. <https://banker.az/az%C9%99rbaycanin-10-%C9%99n-boyuk-banklarinin-reytingi-d%C9%99yisdi-siyahi/>

Göndərilib: 06.02.2023

Qəbul edilib: 12.04.2023